

СТАЛИЙ РОЗВИТОК І ТРАНСФОРМАЦІЯ: ПРАВОВА СИСТЕМА

Баранов Олександр Андрійович

*доктор юридичних наук, професор,
керівник Наукового центру цифрової трансформації і права
Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»
м. Київ, Україна*

Зміни або стагнація. Рух або смерть.

Мерседес Лакей (Mercedes Lackey)

Наприкінці двадцятого століття вчені стали бити на сполох щодо майбутньої деградації цивілізації. Світовий саміт у 2015 році запропонував вже третю програму глобального сталого розвитку людства, а також сформував Цілі сталого розвитку (ЦСР) до 2030 року, які у 2019 році були скореговані та уточнені.

Світова спільнота, кожна держава докладають зусиль щодо досягнення 17 ЦСР та виконання близько 170 завдань з відповідною їх національною та регіональною локалізацією. В 2023 році спостерігалось значне збільшення заходів та ініціатив на міжнародному, регіональних та національних рівнях, присвячених пошуку стратегічних шляхів вирішення проблем людства на основі цифрової трансформації. Основним мотивом була впевненість в тому, що різке та стале підвищення ефективності людської діяльності в сучасних умовах можливе лише за умови широкого застосування цифрових технологій. Насамперед, йдеться про впровадження результатів четвертої промислової революції таких як технології Інтернету речей, штучного інтелекту, робототехніки, хмарних обчислювань, оброблення великих даних тощо.

Апофеозом пошуку стратегічних шляхів став Всесвітній економічний форум (ВЕФ), який відбувся у Давосі на початку 2024 року та в якому прийняли участь понад 2800 учасників, серед них понад 50 глав держав, біля 300 міністрів та 800 генеральних директорів¹. У Давосі серед чотирьох тем ключовою стала тема штучного інтелекту (ШІ), який було визнано рушійною силою для економіки та суспільства. У загальному на ВЕФ було констатовано, що основні проблеми подальшого розвитку цивілізації зумовлені невизначеністю шляхів трансформації (адаптування) міжнародних та національних публічних систем управління та регулювання широкого застосування ШІ.

---

¹ Economic Times. (2024). Davos 2024: Top quotes from tech world's leading minds on artificial intelligence.

Формування політики забезпечення стійкого врядування та регулювання застосування ШІ потребує зміни парадигми правової системи, тобто її відповідної трансформації. Розкриємо декілька основних аргументів на користь такого висновку.

1. *Необхідність вирішення в межах існуючої правової системи проблеми суб'єктності роботів із ШІ.* Зазначена проблема загострюється внаслідок значного збільшення випадків застосування на практиці роботів із ШІ із високим рівнем автономності як при прийнятті рішень, так і при здійсненні діяльності. В таких ситуаціях «партнером» робота із ШІ можуть виступати традиційні суб'єкти права (фізичні та юридичні особи), що породжує проблему визначення правового регулювання їх спільної діяльності.

Про актуальність вирішення цієї проблеми свідчить жвава дискусія, яка розгорнулася після схвалення Європарламентом Регламенту про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act) ². В Регламенті, не зважаючи на зміст рекомендацій Європарламенту (2017), штучний інтелект категорично не розглядається як суб'єкт права, що викликає критику з багатьох сторін. Особливо зі сторони інвесторів та виробників роботів із ШІ високого рівня автономності, які доводять високу ефективність їх застосування в багатьох галузях соціальної активності.

2. *Необхідність вирішення проблеми наявності протиріч між міжнародними та національними інтересами під час формування правового регулювання застосування ШІ.* Застосування цифрових технологій створює сприятливі умови щодо поширення глобалізаційних процесів на принципах рівності, справедливості та інклюзивності для всіх країн, окремих спільнот та людей. Але в останні часи спостерігається просування ідеї акцентування на забезпеченні цифрового суверенітету, суверенітету щодо ШІ або даних, суверенітету щодо кібербезпеки тощо, що пояснюють вимогами національної безпеки. Суверенізація стає перепорою для ефективного розвитку та застосуванню цифрових технологій, зокрема ШІ, в транснаціональному, транскордонному режимі в умовах поширення сучасної системи міжнародного поділу праці.

Пропонується нова парадигма формування національної системи права та законодавства в інтересах регулювання розвитку та застосування роботів із ШІ, яка полягає в наступному. Спочатку за результатами міждисциплінарних форсайт-досліджень мають бути розроблені соціально-правові моделі для різних галузей та випадків можливого застосування робота із ШІ. Наступним етапом із залученням міжнародних груп експертів високого рівня має бути розроблено, узгоджено та схвалено модельні міжнародно-правові акти щодо правового регулювання розвитку та застосування роботів з ШІ. Остаточним етапом має стати ратифікація цих модельних міжнародно-правових актів державами-членами ООН або інших міжнародних регіональних організацій та подальша їх імплементація в

---

² European Parliament. (2024). European Parliament legislative resolution of 13 March 2024 on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on laying down harmonised rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union Legislative Acts.

національні системи права та законодавства. Передбачається, що імплементація модельних міжнародно-правових актів з правового регулювання застосування роботів з ШІ буде потребувати перегляду всієї системи права та законодавства, вирішення проблем конвергенції окремих галузей права тощо.

Нова парадигма розвитку систем права буде сприяти синергії правових систем, правової політики та законодавства різних держав у сфері застосування технологій ШІ в умовах нової глобалізації та нової системи міжнародного поділу праці з одночасним дотриманням принципу забезпечення національного суверенітету.

3. *Вирішення проблеми інклюзивності застосування роботів з ШІ.* Інклюзивність передбачає забезпечення рівного та всеосяжного доступу всіх до будь-яких цифрових технологій, зокрема до технологій ШІ та робототехніки. Вважається, що основна проблема успішного досягнення ЦСР світовим співтовариством полягає в тому, що держави мають різний рівень розвитку економіки, науки, техніки, освіти та промисловості. В той же час майбутня судьба цивілізації чутливо залежить від майже одночасного досягнення ЦСР всіма державами. Відчутну роль в забезпеченні синхронізованого та одночасного руху різних держав щодо досягнення ЦСР має відігравати забезпечення принципу інклюзивності застосування роботів з ШІ як в міжнародному праві, так і в національних системах правах.

4. *Вирішення проблеми довіри щодо застосування роботів з ШІ.* Вважається, що наявність правового регулювання щодо використання певних складних технологій, зокрема і цифрових, забезпечує атмосферу довіри зі сторони людей до цих технологій. Але у випадку роботів з ШІ ситуація дещо інша. Внаслідок високої автономності роботів із ШІ в деяких випадках може стати стороною в певних правовідносинах, в яких іншою стороною будуть фізичні особи. Отже, робот із ШІ буде безпосередньо взаємодіяти із людьми, тому певні його властивості будуть мати велике значення для формування довіри до нього.

Уявляється, що найкращим варіантом підтримки довіри до робота із ШІ є гармонійне застосування норм права та етичних норм з метою забезпечення людиноцентричності його поведінки та дій. Це буде потребувати розроблення нових принципів та механізмів об'єднання норм права та етичних норм для регулювання застосування робота із ШІ.

Таким чином, вищезазначене та інші фактори в інтересах ефективного досягнення ЦСР потребують суттєвих досліджень щодо системного оновлення та вдосконалення системи права, доктрини права та окремих галузей права, змістовність яких має характер певної трансформації.

Таким чином, в інтересах ефективного досягнення ЦСР на базі широкого та застосування технологій ШІ та робототехніки необхідно проводити багатодисциплінарні дослідження щодо суттєвого оновлення та вдосконалення системи права, доктрини права та окремих галузей права, змістовність яких має характер певної трансформації.